

Priklausomybės ligomis sergančių tėvų vaikai: svarbūs faktai

NTAKD

NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO
KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

2017

Priklausomybės ligomis sergančių tėvų vaikai: svarbūs faktai

Tėvų alkoholizmo ar priklausomybės nuo kitų psichoaktyviųjų medžiagų įtaka vaikų sveikatai plačiai tyrinėjama visame pasaulyje. Pripažįstama, kad tarp tėvų priklausomybės nuo psichoaktyviųjų medžiagų ir vaikų fizinės bei psichinės sveikatos yra tiesioginė priklausomybė. Iki šiol išlieka diskutuotinas klausimas, kaip tėvų priklausomybės nuo psichoaktyviųjų medžiagų veikia vaikų sveikatą. Pastaruoju metu, nagrinėjant alkoholikų vaikų sveikatos sutrikimų klausimus, tėvų alkoholizmui skiriamas tiek biologinio, tiek socialinio ir psichologinio veiksnio vaidmuo. Tėvų alkoholizmo įtaka vaiko elgesiui, jo sveikatai, be abejo, priklauso nuo vaikų amžiaus, lyties, nuo to, kuris iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, kokie vaiko santykiai su negeriančiu tėvu ir pan.

1. Alkoholizmas ir kitos priklausomybės, susijusios su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, paliečia begalę šeimų. Vaikai, augantys su tėvais, priklausomais nuo psichoaktyviųjų medžiagų, turi didesnę tikimybę, kad vėlesniame amžiuje gali taip pat pradėti vartoti alkoholį ar kitas psichoaktyvias medžiagas.

- Vaikai, augantys su tėvais, priklausomais nuo psichoaktyviųjų medžiagų, yra labiausiai pažeidžiama grupė ir turi didesnę polinkį į priklausomybes dėl genetinių ir priklausomos šeimos aplinkos veiksnių¹.
- Vaikai, kurių bent vienas iš biologinių tėvų yra priklausomas nuo alkoholio, turi didesnę riziką tapti priklausomais nuo alkoholio vėlesniame amžiuje, net jeigu jie yra įvaikinti ir auga ne su savo biologiniais tėvais. Šis teiginys patvirtina hipotezę, kad priklausomybės nuo alkoholio vystymosi vienas iš sąlygojančių veiksnių yra genetika.
- Naujausių tyrimų duomenimis, alkoholio vartojimo bei priklausomybių paplitimas tarp jauno amžiaus vyrų, susijęs su genetiniu komponentu. Berniukai, turintys alkoholiką tėvą turi keturis kartus didesnę tikimybę ateityje taip pat tapti priklausomais, lyginat su kitais berniukais, kurių tėvas nevartoja alkoholio².
- Tėvų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas koreliuoja su jų vaikų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu paauglystėje³. Kitaip sakant, jeigu tėvai vartojo psichoaktyvias medžiagas, anksčiau ar vėliau jų vaikai taip pat pabandys vartoti šias medžiagas. Piktnaudžiaujantys psichoaktyviosiomis medžiagomis paaugliai, lyginant su nevartojančiais bendraamžiais, turi vieną arba abu šias medžiagas vartojančius tėvus⁴.
- Labai svarbi tėvų daroma įtaka vaiko auklėjimui, susijusiam su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo draudimu bei neigiamų nuostatų į šių medžiagų vartojimą formavimu⁵. Kuo liberalesnis tėvų požiūris į jų atžalos galimą psichoaktyviųjų

medžiagų vartojimą, tuo didesnė tikimybė, kad jų vaikas bus linkęs pradėti vartoti šias medžiagas⁶. Vaikai, matydami savo tėvus vartojančius alkoholinius gėrimus, vėliau patys pasirenka vartoti alkoholį.

2. Šeimos tarpusavio santykiai priklauso nuo to, ar šeimos nariai vartoja psichoaktyvias medžiagas, ar yra nuo jų priklausomi.

- Alkoholio vartojimas yra pagrindinis veiksnys, griauantis šeimų santykius. Tokios šeimos dažniausiai pasižymi tėvystės įgūdžių stoka, prastu namų ūkio valdymu, šeimos narių tarpusavio bendravimo trūkumu. Tai kartu atima iš vaiko galimybę susiformuoti teisingą šeimos modelį bei auklėjimo įgūdžius⁷.
- Nustatyta, kad šeimose, kuriose nors vienas iš tėvų yra priklausomas nuo alkoholio, būdingas blogesnis tarpusavio bendravimas, kai reikia spręsti iškilusias problemas, skirtingai negu tokių problemų neturinčiose šeimose.
- Vaikai iš alkoholikų šeimų dažniau sukuria šeimas, linkusias į alkoholizmą, negu tokių problemų neturinčių šeimų vaikai.
- Alkoholį vartojančioms šeimoms dažniau būdingos tokios problemos kaip: didesnis konfliktų skaičius šeimose, fizinis ar psichologinis smurtas, sumažėjęs šeimos narių ryšys ir organizuotumas, padidėjusi šeimos izoliacija, stresas darbo vietoje, sergamumas, finansinės problemos⁸.
- Priklausomybių turintiems tėvams dažniausiai trūksta nuoseklaus auklėjimo, bet tuo pačiu savo vaikams kelia jų amžiui neatitinkančius reikalavimus ir užduotis⁹.
- Berniukai, turintys girtaujančius tėvus, dažniausiai susiduria su griežtesniu ir labiau disciplinuotu auklėjimu¹⁰.
- Alkoholikų tėvų vaikai labiau nei negeriančių tėvų vaikai linkę susijaudinti, būti agresyvūs ar impulsyvūs.

3. Egzistuoja ryšys tarp tėvų priklausomybės ir vaikų išnaudojimo (smurtas prieš vaikus, vaikų nepriežiūros atvejai).

- Trys iš keturių (71,6 proc.) vaiko gerovės / vaiko teisių apsaugos specialistų nurodė piktnaudžiavimą psichoaktyviosiomis medžiagomis, kaip pagrindinę priežastį dėl padidėjusio netinkamo elgesio auklėjant vaikus¹¹.
- Didelė dalis vaiko gerovės / vaiko teisių apsaugos specialistų (79,6 proc.) teigia, kad psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas tampa pagrindine priežastimi daugiau kaip pusę atvejų iš visų gaunamų pranešimų, susijusių dėl netinkamo elgesio su vaiku artimoje

aplinkoje. Prievartos šeimoje tyrimai taip pat patvirtina, kad dažnai su tuo yra susijęs didžiulis suvartotas alkoholio ar kitų psichoaktyviųjų medžiagų kiekis¹².

- Alkoholikų vaikai daug dažniau patiria fizinį ir psichologinį smurtą ir mato prievartą šeimoje.
- Iš užregistruotų atvejų dėl netinkamo elgesio su vaiku, alkoholį vartojantys tėvai yra linkę prieš vaiką naudoti fizinę prievartą, kai tuo tarpu kokainą vartojantys – seksualinę¹³.
- Jeigu prieš gimstant vaikui motina vartoja narkotines ir/ar psichotropines medžiagas, tai 3 iš 2 atvejų vaikas toje šeimoje gali patirti smurtą¹⁴.

4. Priklausomų tėvų vaikai turi didesnę riziką būti iškeldinti arba paimti iš šeimos.

- Trys iš keturių vaiko gerovės / vaiko teisių apsaugos specialistų (75,7 proc.) teigia, kad priklausomybę turinčių tėvų vaikai dažniau patenka į vaikų globos namus. 73 proc. visų, dėl alkoholizmo šeimoje, paimtų vaikų, išbūna ilgesnį laiką vaikų globos namuose negu kiti¹⁵.
- Tyrimų duomenimis, 79 proc. pabėgusių iš namų paauglių ir jauno amžiaus benamių augo šeimose, kuriose buvo vartojamas alkoholis¹⁶.

5. Priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų tėvų vaikams depresijos ir nerimo simptomai pasireiškia dažniau negu nevartojančių tėvų vaikams.

- Priklausomų tėvų vaikams dažniau pasireiškia nerimas ir jo sukelti simptomai bei padidėjusi rizika, susijusi su psichologinio ir psichinio funkcionavimo sutrikimais¹⁷.

6. Priklausomų tėvų vaikams gresia didesnė nei vidutinė rizika, susijusi su elgesio problemomis.

- Tyrimų duomenimis, alkoholikų vaikai pasižymi empatijos trūkumu, susilpnėjusia socialine adaptacija bei tarpasmeniniu prisitaikymu, žema saviverte ir noru kontroliuoti, valdyti supančią aplinką.
- Tyrimai parodė, kad priklausomų tėvų vaikai pasižymi tokiomis elgesio charakteristikomis ir temperamento tipų, kurie iš anksto „užprogramuoja“ juos ateities nesėkmėms¹⁸.

7. Priklausomų tėvų vaikai susiduria su sunkumais mokykloje.

- Priklausomų tėvų vaikai neretai gauna mažesnius akademinus įvertinimus. Jie taip pat praleidžia daugiau pamokų ir jiems gresia didesnė tikimybė iškristi iš švietimo sistemos¹⁹.

- Priklausomų tėvų vaikai dažniau linkę tikėti, kad yra pasmerkti nesėkmėms, net jeigu jiems sekasi akademinėje srityje. Tokie vaikai nemato savęs, kaip sėkmingo individo²⁰.

8. Priklausomų tėvų vaikai gauna žemesnius įvertinimus dėl jų verbalinių gebėjimų.

- Priklausomų tėvų vaikai dažnai gauna prastesnius įvertinimus už standartizuotų užduočių, susijusių su jų kognityviniais ir verbaliniais gebėjimais, atlikimą²¹. Jų galimybė save išreikšti yra ribota, tai daro įtaką jų akademiniams įvertinimams mokykloje, tarpusavio santykiams, galimybėms plėtoti ir išlaikyti artimus santykius bei gerai pasirodyti darbo pokalbiuose²².
- Žemesni balai, vertinant verbalinius gebėjimus nereiškia, kad priklausomybę turinčių tėvų vaikų intelektui yra pakenkta²³.

9. Priklausomų tėvų vaikai susiduria su didesniais sunkumais, siejamais su abstrakčiu mąstymu ir konceptualių pagrindimu.

- Priklausomybę turinčių tėvų vaikams dažniau reikia konkrečių paaiškinimų ir instrukcijų, nes jiems sudėtingiau mąstyti abstrakčiai²⁴.

10. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas bet kuriuo nėštumo etapu gali sukelti apsigimimus arba neurologinius pažeidimus.

- Tyrimai rodo, kad vartojant kokainą, jo poveikis embrionui gali sukelti reikšmingus sutrikimus, kurie atsilieps vėliau gebėjimams susikaupti ir sutelkti dėmesį ilgesniam laikui²⁵.
- Vaiko kognityvinės charakteristikos yra mažiau paveikiamos alkoholio tada, kai besilaukiančios motinos nustoja vartoti alkoholį ankstyvo nėštumo metu, net jeigu po gimdymo ir vėl yra atnaujinamas vartojimas²⁶.
- Alkoholio vartojimas nėštumo metu, nors ir nedideliais kiekiais, taip pat paveikia vaisių ir gali sukelti panašias pasekmes kaip ir reguliariai alkoholį vartojančių mamų atžaloms²⁷.
- Nėščios moters piktnaudžiavimas alkoholiu nulemia naujagimio psichinių ir biologinių nukrypimų formavimąsi – vadinamąjį vaisiaus alkoholinį sindromą ar vaisiaus alkoholinį efektą. Šiam sindromui būdingas augimo sulėtėjimas, mikrocefalija, psichomotorinio vystymosi sulėtėjimas, dažnai lydymas protinio atsilikimo ir panašiai. Vaisiaus alkoholinis sindromas – viena iš pagrindinių protinio atsilikimo priežasčių.

11. Priklausomų tėvų vaikai gali gauti jiems reikiamo palaikymo ir pagalbos iš kitų suaugusių.

- Priklausomų tėvų vaikai, kurie efektyviai įveikė vaikystėje patirtas traumas, dažnai nurodo, kad susilaukė pagalbos iš alkoholio nevartojančių tėvo ar motinos, įtėvių, senelių arba mokytojų ir kitų asmenų²⁸.
- Vaikai, augę priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų šeimoje, padedami artimoje aplinkoje esančių asmenų, kurie nevartoja psichoaktyviųjų medžiagų – išauga labiau savarankiški ir nepriklausomi, įgyja tvirtesnius socialinius įgūdžius, lengviau įveikia emocinius sunkumus²⁹.
- Programos, vykdomos grupėse, sumažina izoliacijos, gėdos ir kaltės jausmą tarp vaikų, augančių priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų tėvų šeimose. Grupiniai užsiėmimai yra efektyvesni dėl bendraamžių palaikymo ir daromos įtakos³⁰.
- Tokie gebėjimai, kaip mokėjimas sukurti ir išlaikyti artimus santykius, išreikšti jausmus bei spręsti problemas, didina savivertę ir savarankiškumą³¹.

Naudota literatūra:

1. Kumpfer, K.L. (1999). Outcome measures of interventions in the study of children of substance-abusing parents. *Pediatrics. Supplement*, 103 (5): 1128-1144.
2. Goodwin, D.W. (1985). Alcoholism and genetics. *Archives of General Psychiatry*, 42, 171-174.
3. Fawzy, F.I., Coombs, R.H., & Gerber, B. (1983). Generational continuity in the use of substances: the impact of parental substance use on adolescent substance use. *Addictive Behaviors*, 8, 109-114.
4. Skiffington, E.W. & Brown, P.M. (1981). Personal, home, and school factors related to eleventh graders' drug attitudes. *International Journal of the Addictions*, 16(5), 879-892.
5. Barnes, G.M., & Windle, M. (1987). Family factors in adolescent alcohol and drug abuse. *Pediatrician*, 14, 13-18.
6. McDermott, D. (1984). The relationship of parental drug use and parents' attitude concerning adolescent drug use to adolescent drug use. *Adolescence*, XIX(73), 89-97.
7. Moos, R.H. & Billings, A.G. (1982). Children of alcoholics during the recovery process: alcoholic and matched control families. *Addictive Behaviors*, 7:155-163.
8. el Guebaly, N. & Offord, D.R. (1997). The offspring of alcoholics: a critical review. *American Journal of Psychiatry*. 134:4, 357-365.
9. Kumpfer, K.L. & DeMarsh, J. (1986). Family environmental and genetic influences on children's future chemical dependency. In Ezekoye, S., Kumpfer, K., & Bukoski, W., eds.

Childhood and Chemical Abuse, Prevention and Intervention. New York, NY: Haworth Press.

10. Tarter, R.E., Blackson, T.C., Martin, C.S., Loeber, R., & Moss, H.B. (1993). Characteristics and correlates of child discipline practices in substance abuse and normal families. *The American Journal on Addictions*, 2(1), 18-25.
11. Reid, J., Macchetto, P., & Foster, S. (1999). *No Safe Haven: Children of Substance-Abusing Parents*. Center on Addiction and Substance Abuse at Columbia University.
12. Ibid. page 2.
13. Famularo, R., Kinscherff, R., & Fenton, T. (1992). Parental substance abuse and the nature of child maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, vol. 16.
14. Leventhal, J.M., Garber, R.B., & Brady, C.A. (1989). Identification during the postpartum period of infants who are at high risk of child maltreatment. *The Journal of Pediatrics*, 114(3), 481-487.
15. Reid, J., Macchetto, P., & Foster, S. (1999). *No Safe Haven: Children of Substance-Abusing Parents*. Center on Addiction and Substance Abuse at Columbia University.
16. Booth, R.E., & Zhang, Y. (1996). Severe aggression and related conduct problems among runaway and homeless adolescents. *Psychiatric Services*, 47 (1) 75-80.
17. West, M.O. & Printz, R.J. (1987). Parental alcoholism and childhood psychopathology. *Psychological Bulletin*, 102, 204-218.
18. Tarter, R.E., Blackson, T.C., Martin, C.S., Loeber, R., & Moss, H.B. (1993). Characteristics and correlates of child discipline practices in substance abuse and normal families. *The American Journal on Addictions*. 2 (1), 18-25.
19. Sher, K.J. (1997). Psychological characteristics of children of alcoholics. *Alcohol Health and Research World*, Vol. 21. No. 3.
20. Johnson, J. L. & Rolf J.E. (1988). Cognitive functioning in children from alcoholic and non-alcoholic families. *British Journal of Addiction*, 83, 849-857.
21. Ervin, C.S., Little, R.E., Streissbuth, A.P. & Beck, D.E. (1984). Alcoholic fathering and its relation to a child's intellectual development: A pilot investigation. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. 8:362-365.
22. Drejer, D., Theilgaard, A., Teasdale, T.W., Schulsinger, F. & Goodwin, D.W. (1985). A prospective study of young men at high risk for alcoholism: Neuropsychological assessment. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. 9:498-502.
23. Gabrielli, W.F. & Mednic, S.A. (1983). Intellectual performance in children of alcoholics. *Journal of Nervous and Mental Disease*. 171:444-447.

24. Tarter, R.E., Hegedus, A.M., Goldstein, G., Shelly, C., & Alterman, A.I. (1984). Adolescent sons of Alcoholics: Neuropsychological personality characteristics. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. 8:216-222.
25. National Institute on Drug Abuse, National Institutes of Health. *25 Years of Discovery to Advance the Health of the Public*. October 18, 1999. Page 42.
26. Gabrielli, W.F., & Mednic, S.A. (1983). Intellectual performance in children of alcoholics. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 171:444-447.
27. Larkby, C., & Day, N. (1997). The effects of prenatal alcohol exposure. *Alcohol Health and Research World*, vol. 21, no. 3:192-197.
28. Werner, E.E., & Johnson, J.L. (2000). The role of caring adults in the lives of children of alcoholics. *Children of Alcoholics: Selected Readings, Vol.2*.
29. Werner, E.E. (1986). Resilient offspring of alcoholics: a longitudinal study from birth to age 18. *Journal of Studies on Alcohol*, vol.47, no. 1, 34-40.
30. Dies, R.R. & Burghardt, K. (1991). Group interventions for children of alcoholics: prevention and treatment in the schools. *Journal of Adolescent Group Therapy* 1(3):219-234.
31. Nastasi, B.K. & DeZolt, D.M. (1994). *School Interventions for Children of Alcoholics*. New York: Guilford Press.
32. Bulotaitė, L. *Priklausomybių anatomija : narkotikai, alkoholis, lošimas, internetas, darbas, pirkimas*. Vilnius, Tyto alba, 2009, 233 p.